

Vladislav MANEA

lector

Universitatea de Stat din Moldova

CADRUL JURIDIC PENAL ȘI EXTRAPENAL LEGAT DE APLICAREA RĂSPUNDERII PENTRU INFRAȚIUNEA PREVĂZUTĂ LA ART.286 CP RM

The art.286 PC RM interpretation is not possible without the knowledge about the executive penal law norms, prevented in the art.286 PC RM. To make sure about this, in the article below, it is performed a chronologically unrolled exegetics on the most important extra-penal settlements – national and international – prevented in the art.286 PC RM. To the following it is proceed through the application of the systematic interpretation method, which consists in the meaning search of a penal law norm starting with the existing correlation between this norm and those relcatlessness executive penal law norms through out the penal system.

În **Codul penal al Republicii Moldova**, în Capitolul XIII din Partea Specială (art.286), se stabilește răspunderea pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor, adică pentru fapta persoanelor care, executînd pedeapsa cu închisoare, terorizează condamnații porniți pe calea corectării sau săvîrșesc atacuri asupra administrației, organizează în aceste scopuri grupuri criminale sau participă activ la asemenea grupuri. În legea penală anterioară, corospondentul acestei reglementări era art.74¹ „Acțiunile care dezorganizează activitatea instituțiilor de corectare prin muncă” din Capitolul I „Infrațiuni contra statului” (Subcapitolul II „Alte infrațiuni contra statului”) al Părții Speciale. Dispoziția de la alin.1 art.74¹ CP RM din 1961 este reprodusă aproape întocmai în dispoziția art.286 CP RM. La alin.2 același articol se prevedea răspunderea agravată pentru recidiviștii deosebit de periculoși, precum și pentru persoanele condamnate pentru infrațiuni grave, dacă au săvîrșit acțiuni ce dezorganizează activitatea instituțiilor de corectare prin muncă.

Pînă la intrarea în vigoare a art.74¹ CP RM din 1961, răspunderea pentru acțiunile care dezorganizează activitatea instituțiilor de corectare prin muncă se aplica în corospondere cu normele care stabileau răspunderea pentru dezordini de masă, ultrajul contra unui reprezentant al puterii sau contra unui reprezentant al organizațiilor obștești care menține ordinea publică, pentru

huliganism etc. În literatura de specialitate se menționează că pînă la introducerea răspunderii penale pentru infrațiunea analizată „au existat și cazuri cînd persoanele, condamnate pentru infrațiunile grave, nu erau în genere trase la răspundere pentru violența aplicată asupra condamnaților porniți pe calea corectării, dacă victimelor li se cauzau vătămări ușoare sau chiar mai puțin grave ale integrității corporale”¹.

Introducerea în acțiune a art.74¹ CP RM din 1961 a avut ca premisă reforma legislației penale a URSS, desfășurată în 1960, dar și acutizarea situației operative în locurile de dețenție în perioada anilor 1950-1960. Astfel, potrivit Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS „Cu privire la măsurile de intensificare a luptei cu manifestările deosebit de periculoase ale banditismului printre deținuții din lagărele de corectare prin muncă” din 13.01.1953², se permitea aplicarea pedepsei cu moartea față de cei vinovați în săvîrșirea atacurilor banditești deosebit de periculoase, presupunînd comiterea de omoruri, de către deținuții din lagărele de corectare prin muncă. De notat că cauzele privind asemenea infrațiuni se aflau în competența tribunalelor militare ale trupelor Ministerului Securității de Stat al URSS, precum și a tribunalelor speciale. Ulterior, prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 5.05.1961 „Cu privire la intensificarea luptei cu infrațiunile deosebit de periculoase”, s-a prevăzut posibilitatea aplicării fie a privațiunii de libertate pe un termen de la 8 la 15 ani, fie a pedepsei cu moartea față de recidiviștii deosebit de periculoși și persoanele condamnate pentru infrațiuni grave, care îi terorizează în locurile de deținere pe condamnații porniți pe calea corectării, care săvîrșesc atacuri asupra administrației locurilor de deținere, care organizează în aceste scopuri grupuri criminale sau participă activ la asemenea grupuri.³ De asemenea, prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 18.05.1961⁴, Legea URSS cu privire la răspunderea penală pentru infrațiunile contra statului din 25.12.1958⁵ a fost completată cu art.14. Acesta stabilea răspunderea pentru acțiunile care dezorganizează activitatea instituțiilor de corectare prin muncă. La 23.05.1961, prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM „Despre introducerea unor schimbări și completări în Codul penal și Codul de procedură penală ale RSSM” – reprezentînd primul amendament adus Codului penal din 1961 – legea penală autohtonă a fost completată, printre altele, cu art.74¹.⁶

Toate aceste reglementări au statuat *de iure* pericolul social sporit al acțiunilor care dezorganizează activitatea instituțiilor de corectare prin muncă. Prin cercetarea împrejurărilor sociale, politice și juridice care au determinat adoptarea lor putem releva voința legiuitorului. Or, condițiile adoptării art.286 CP RM se desprind, inclusiv, din precedentele normative care au

servit ca model al reglementării. Metoda interpretării istorico-teleologice – ca metodă a interpretării legii penale – acordă interpretului posibilitatea de a desprinde sursele care au determinat adoptarea art.286 CP RM, scopul acestei reglementări sau mijloacele de realizare a scopului.

Însă, nu mai puțin importantă este metoda interpretării sistematice, care constă în căutarea înțelesului unei norme de drept penal pornind de la corelația existentă dintre această normă și alte norme din cadrul sistemului de drept. În opinia lui C.Bulai, descoperirea acestei corelații ajută la stabilirea principiilor care stau la baza reglementării juridico-penale prin norma interpretată, precum și la determinarea sensului în care legiuitorul folosește termeni sau expresii, de a căror înțelegere depinde interpretarea corectă a normei respective.⁷ În contextul cercetării de față, interpretarea art.286 CP RM nu este cu puțință fără cunoașterea normelor de drept execuțional penal, la care face trimitere art.286 CP RM.

După D.Bărcănescu, „normele juridice extrapenale stabilesc direct preceptul, deci prevăd explicit regula de conduită pretinsă membrilor societății sau, cu alte cuvinte, ceea ce este licit, urmînd ca ilicitul necorespunzător să fie determinat pe calea unor deducții”.⁸ În cazul nostru, direcția deducțiilor va fi inversă, deoarece cunoaștem „ilicitul necorespunzător” – art.286 CP RM. Dar nu cunoaștem „ceea ce este licit” – normele juridice extrapenale, adică normele de drept execuțional penal. Importanța acestei cunoașteri rezultă parțial din punctul de vedere pe care îl exprimă V.Pășca: „... eroarea asupra normei extrapenale, dacă privește un element constitutiv al infracțiunii, va înlătura răspunderea penală, iar dacă se referă la o circumstanță agravantă, va înlătura efectul acesteia”.⁹

În această ordine de idei, nu putem face abstracție de întrebarea care incită interesul unor doctrinari: pot fi oare privite normele juridice extrapenale, la care face referire norma penală, ca izvoare ale dreptului penal? A.V. Naumov răspunde afirmativ la această întrebare: „... normele altor ramuri de drept, incluse în „membrana” legii penale, se transformă într-o „celulă” a normei de drept penal, într-o „materie” juridico-penală”.¹⁰ De altă părere este L.V. Inogamova-Hegai, susținînd că nu pot fi considerate izvoare ale dreptului penal dispozițiile aparținînd altor ramuri de drept, la care fac referire normele penale, chiar dacă în astfel de dispoziții se revă unele semne ale infracțiunii.¹¹

Sprijinim această din urmă opinie: normele juridice extrapenale nu reprezintă un apendice al normelor de drept penal. Calitatea de a fi extrapenale o obțin doar atunci cînd facem conexiunea dintre ele și norma de drept penal corespunzătoare. Normele juridice extrapenale nu conțin semne în plus ale infracțiunii.

Ele doar contribuie la elucidarea conținutului acelor semne ale infracțiunii, pe care deja le cunoaștem din cuprinsul normei de drept penal.

Pentru a ne convinge de aceasta, în continuare vom efectua o exegeză în derulare cronologică asupra principalelor reglementări cu caracter extrapenal, la care face referire art.286 CP RM.

Vom începe această exegeză cu un act normativ care nu mai este în vigoare, însă își păstrează valoarea sub aspect istorico-comparativ. Ne referim la **Codul de executare a sancțiunilor de drept penal**, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 22.06.1993.¹²

De exemplu, din art.15 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal aflăm care sînt obligațiile fundamentale ale condamnatului:

- condamnatul este obligat să respecte cerințele care rezultă din restricțiile stabilite de Codul de executare a sancțiunilor de drept penal și de sentința instanței judecătorești, regulile și normele de conduită, conform legislației în vigoare (alin.(1));
- în cazurile prevăzute de lege, sentința instanței judecătorești poate stabili condamnatului obligații suplimentare (alin.(2));
- condamnatul este obligat să execute cerințele legale ale administrației instituției și organului care pune în executare pedeapsa sau exercită controlul asupra lui la neaplicarea condiționată a pedepsei (alin.(3)).

Implicit, acest articol stabilește preceptul, adică regula de conduită pretinsă condamnatului, *alias* – ceea ce este licit. Săvîrșind infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM, condamnatul nu respectă obligațiile ce i-au fost impuse, manifestă atitudine nihilistă față de corespunzătorul precept. Totodată, nu oricare neexecutare a obligațiilor fundamentale de către condamnat se va califica în conformitate cu art.286 CP RM. Unele asemenea încălcări, datorită lipsei gradului prejudiciabil suficient, nici nu vor putea fi catalogate ca infracțiuni. De aici concluzia: în orice caz, săvîrșirea infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM reprezintă o încălcare a obligațiilor fundamentale ale condamnatului; nu oricare neexecutare de către condamnat a obligațiilor sale fundamentale poate fi calificată conform art.286 CP RM.

O altă reglementare extrapenală ce ne interesează este cea de la art.61 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal: „Cei condamnați la privațiune de libertate execută pedeapsa în penitenciare, situate, de regulă, pe teritoriul Republicii Moldova”. Termenul „penitenciar” este utilizat și în art.286 CP RM, indicînd asupra unuia din locurile de săvîrșire a infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM. În același timp, comportă caducitate expresia „privațiune de libertate”, utilizată în art.61 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal. O asemenea categorie de pedeapsă era prevăzută în Co-

dul penal din 1961. Conform legii penale în vigoare, art.62, se stabilește nu o singură categorie de pedeapsă privativă de libertate, ci două: 1) închisoarea; 2) detențiunea pe viață. *Infra*, urmează să clarificăm dacă subiect al infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM poate fi persoana condamnată la oricare pedeapsă privativă de libertate sau persoana condamnată la o anumită pedeapsă privativă de libertate.

Relevante sînt și prevederile de la art.62 din Codul de executare a sancțiunilor de drept penal. În acest articol sînt specificate tipurile de penitenciare:

- 1) coloniile de corecție:
  - a) coloniile cu regim comun;
  - b) coloniile cu regim sever;
  - c) coloniile-așezări;
  - d) coloniile speciale pentru deținere în condiții de izolare strictă a recidiviștilor deosebit de periculoși (care pot fi înființate la nevoie);
- 2) coloniile de reeducare;
- 3) închisorile;
- 4) izolatoarele de anchetă penală.

Ulterior, vom afla dacă mai este sau nu actuală o astfel de clasificare a tipurilor de penitenciare. Aici vom menționa doar că izolatoarele de anchetă preliminară nu pot desemna locul de săvîrșire a infracțiunii nici în contextul art.74¹ CP RM din 1961, nici în contextul art.286 CP RM. Aceasta întrucît (așa cum se desprinde din alin.(5) art.62 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal) scopul izolatoarelor de anchetă preliminară este să asigure nu privațiunea de libertate a persoanelor condamnate, ci detențiunea provizorie a persoanelor cărora li se aplică arestul, ca măsură de reprimare.

În alt context, la alin.(2) art.68 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal sînt punctate cerințele de bază ale regimului de deținere:

- izolarea condamnaților;
- supravegherea lor permanentă pentru a se exclude posibilitatea comiterii unor noi crime și a altor delictelor antisociale;
- controlul asupra executării exacte și stricte a obligațiilor condamnaților;
- asigurarea drepturilor și intereselor lor legitime, a securității condamnaților și personalului;
- deținerea separată a categoriilor de condamnați stabilite de lege;
- diverse condiții de deținere în funcție de caracterul crimei comise și pericolul social, de persoana și conduita condamnaților;
- schimbarea condițiilor de deținere în corespundere cu gradul de corijare.

Din analiza acestei reglementări putem conchide că săvîrșirea infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM devine posibilă nu numai din cauza neexecutării obligațiilor fundamentale de către condamnat, dar și din cauza

nerespectării sau respectării defectuoase a unor cerințe de bază ale regimului de deținere. În special, ne referim la: supravegherea necorespunzătoare a condamnaților pentru a se exclude posibilitatea comiterii de noi infracțiuni; lipsa unui control eficient asupra executării exacte și stricte a obligațiilor condamnaților; asigurarea necorespunzătoare a securității condamnaților și personalului.

În acord cu art.93 din Codul de executare a sancțiunilor de drept penal, condamnatului care a încălcat regimul de executare a pedepsei privative de libertate îi pot fi aplicate anumite sancțiuni: avertismentul sau mustrarea; corvoada peste rînd la îngrijirea și amenajarea încăperilor și teritoriului penitenciarului; privarea de dreptul de a primi coletul sau pachetul cu provizii curente; interdicția de a procura produse alimentare în decursul unei luni; amenda în mărimea cîștigului de cel mult 7 zile etc. În mod regretabil, nu sînt nominalizate *in concreto* încălcările regimului de executare a pedepsei privative de libertate. De aceea, nu putem stabili cu exactitate în ce mod se pot intersecta asemenea încălcări cu infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM.

În fine, potrivit alin.(7) art.99 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal, dacă în locurile de deținere se produc dezordini în masă, nesupuneri în grup sau alte acțiuni ce periclitează securitatea publică, viața și sănătatea celor din jur, pe teritoriul penitenciarului respectiv poate fi introdus, în baza hotărîrii ministrului afacerilor interne, un regim special pe o durată de pînă la 6 luni.

Pe marginea acestei reglementări pot fi făcute următoarele constatări:

- 1) printre acțiunile ce periclitează ordinea publică, săvîrșite în locurile de deținere, se au în vedere, implicit, acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor, infracțiune prevăzută la art.286 CP RM;
- 2) în locurile de deținere pot fi săvîrșite nu numai astfel de acțiuni, dar și dezordini în masă, nesupuneri în grup sau alte acțiuni care periclitează securitatea publică, viața și sănătatea celor din jur.

Prezintă interes unele dispoziții ale **Legii Republicii Moldova cu privire la sistemul penitenciar**, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 17.12.1996.¹³

De exemplu, conform lit.c) alin.(1) art.2 din acest act legislativ, printre sarcinile sistemului penitenciar se numără asigurarea ordinii de drept și a legalității în instituțiile penitenciare, asigurarea securității persoanelor deținute în acestea, precum și a acestor persoane în timpul escortării lor, a personalului, a persoanelor cu funcție de răspundere și a cetățenilor aflați pe teritoriile acestor instituții. Cu siguranță, această sarcină a sistemului penitenciar poate îndeplini și rolul de scop al adoptării art.286 CP RM. Ea prefiguează pericolul social al

acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor, prin circumstanțierea valorilor sociale ce pot fi prejudiciate în urma săvârșirii unor asemenea acțiuni.

O altă reglementare nu mai puțin importantă este cea de la art.7 al Legii cu privire la sistemul penitenciar. În alin.(1) al acestui articol este formulată definiția noțiunii „instituiții penitenciare”: „organele în care, în baza hotărârii instanței de judecată, își execută pedeapsa persoanele condamnate la închisoare sau la detențiune pe viață, se asigură detenția provizorie a persoanelor față de care a fost aplicată măsura arestului preventiv sau sancțiunea arestului contravențional”. O definiție similară nu a existat în Codul de executare a sancțiunilor de drept penal. În contextul studiului de față această definiție are următoarea semnificație:

- 1) prin reliefaarea temeiului juridic de executare a pedepsei într-o instituție penitenciară – hotărârea instanței de judecată – se profilează indirect legătura sistemului penitenciar cu sistemul justiției;
- 2) se învederează că în conjunctura art.286 CP RM se are în vedere nu oricare instituție penitenciară. Iar aceasta nu poate să nu genereze întrebarea: ar fi sau nu beneficia extinderea sferei de aplicare a art.286 CP RM la alte componente ale sistemului de instituții penitenciare?

Alin.(2) art.7 al Legii cu privire la sistemul penitenciar este un succedaneu al art.62 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal. Aceasta pentru că cuprinde tipurile de instituții penitenciare:

- a) penitenciarele de tip deschis;
- b) penitenciarele de tip semiînchis;
- c) penitenciarele de tip închis;
- d) penitenciarele pentru minori;
- e) penitenciarele pentru femei;
- f) izolatoarele de urmărire penală;
- g) casele de arest;
- h) spitalele penitenciare.

Gradul de relevanță al acestei prevederi legislative pentru interpretarea art.286 CP RM va deveni mai ușor de sesizat, dacă vom face coroborarea cu art.72 „Categoriile penitenciarelor în care se execută pedeapsa cu închisoarea” din Codul penal.

În planul cercetării problemei privind victima infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM, atrag atenția unele dispoziții ale art.18 și 19 din Legea cu privire la sistemul penitenciar:

- personalul sistemului penitenciar se constituie din colaboratori și salariați civili (alin.(1) art.18);
- colaboratori ai sistemului penitenciar sînt persoanele care dețin funcții în efectivul de trupă și în corpul de comandă ale sistemului penitenciar, abilitate să pună în executare pedepsele penale privative de libertate, detenția provizorie a persoanelor față de care a fost aplicată măsura arestului preventiv sau sancțiunea

arestului contravențional, precum și măsurile de siguranță cu caracter medical aplicate deținuților care suferă de alcoolism și narcomanie (alin.(2) art.18);

- colectivul de muncă al instituției penitenciare și cel al întreprinderii din cadrul sistemului penitenciar se constituie din salariați civili care prestează muncă la această instituție sau întreprindere în temeiul contractului individual de muncă, precum și în temeiul altor forme de contract ce reglementează relațiile de muncă ale lucrătorului cu instituția sau întreprinderea respectivă (alin.(1) art.19).

În fine, în conformitate cu alin.(3) art.21 al Legii cu privire la sistemul penitenciar, atentatul la viața și sănătatea colaboratorilor sistemului penitenciar, distrugerea sau deteriorarea bunurilor acestora, amenințarea lor cu omor, cu aplicarea violenței, cu distrugerea bunurilor, calomnierea ori insultarea lor, precum și atentarea la viața și sănătatea rudelor apropiate (părinților, soției, soțului, copiilor) atrag răspunderea prevăzută de legislație.

Această reglementare amintește într-un fel de alin.(7) art.99 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal, în sensul că nu oricare faptă prejudiciabilă, săvârșită în condițiile unui penitenciar, poate fi calificată potrivit art.286 CP RM.

La 14.10.1997 a fost adoptată **Hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la satisfacerea serviciului, textului jurământului, Regulamentului privind modul de depunere a jurământului, listei gradelor speciale și modelului legitimației de serviciu pentru efectivul de trupă și corpul de comandă din sistemul penitenciar al Ministerului Justiției, nr.950.**¹⁴ În special, sub aspectul investigării calităților speciale ale victimei infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM, interesează prevederea de la pct.2 al Anexei nr.1 la respectivul act normativ: „Din efectivul de trupă și corpul de comandă ale sistemului penitenciar fac parte persoanele aflate în serviciu în sistemul penitenciar al Ministerului Justiției, cărora le-a fost acordat unul din gradele speciale în conformitate cu punctul 11 al prezentului Regulament (se are în vedere Regulamentul cu privire la satisfacerea serviciului de către efectivul de trupă și corpul de comandă din sistemul penitenciar al Ministerului Justiției)”.

În alt context, la 31.12.2003 a fost adoptată **Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Concepției reformării sistemului penitenciar și Planului de măsuri pe anii 2004-2013 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar, nr.1624.**¹⁵ În special, atragem atenția asupra unei secvențe din pct.3 al Capitolului III „Căile de reformare a sistemului penitenciar” al Anexei nr.1 la acest act normativ: „... stabilirea obiectivelor comune ale elementelor sistemului de justiție penală (poliție, instanțele judiciare, penitenciare)...”. Astfel, în coroborare cu art.7 al Legii cu privire la siste-

mul penitenciar, devine mai pronunțată legătura sistemului penitenciar cu sistemul justiției. Ceea ce nu poate să nu influențeze cercetarea concepției obiectului juridic generic al infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM.

Cu certitudine, elementul nodal al sistemului actelor normative execuțional penale îl constituie **Codul de executare al Republicii Moldova** (în particular – Cartea a doua a acestuia), adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.12.2004.¹⁶

De exemplu, în art.167 al Codului de executare sînt stabilite obligațiile condamnatului:

- a) să respecte prevederile legislației execuțional penale după ce a luat cunoștință de ele, în modul prevăzut de Codul de executare;
- b) să respecte demnitatea celorlalți condamnați, a personalului instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, a altor persoane;
- c) să execute cerințele legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, inclusiv să se prezinte la solicitarea administrației și să dea explicații în chestiunile referitoare la executarea pedepsei.

Această reglementare o succede pe cea de la art.15 „Obligațiile fundamentale ale condamnatului” din Codul de executare a sancțiunilor de drept penal.

Deosebit de importantă este dispoziția de la alin.(2) art.167 al Codului de executare: „Neexecutarea de către condamnat a obligațiilor ce îi revin, precum și neîndeplinirea cerințelor legale ale administrației sau organului care asigură executarea pedepsei atrag răspunderea prevăzută de legislație”. Concluzia pe care o putem face este că neexecutarea de către condamnat a obligațiilor ce îi revin, marcată de un grad prejudiciabil sporit, poate fi calificată conform art.286 CP RM.

În altă privință, în art.216 al Codului de executare, sînt specificate categoriile penitenciarelor. Acestea nu mai sînt tipurile de penitenciare enumerate în art.62 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal. În concordanță cu art.72 CP RM și alin.(2) art.7 al Legii cu privire la sistemul penitenciar, se stabilesc următoarele categorii de penitenciare:

- 1) penitenciarele de tip deschis;
- 2) penitenciarele de tip semiînchis;
- 3) penitenciarele de tip închis;
- 4) penitenciarele pentru minori/sectoarele separate ale penitenciarelor nespecializate, cu asigurarea pentru ei a condițiilor penitenciarului pentru minori;
- 5) penitenciarele pentru femei/sectoarele separate ale penitenciarelor nespecializate, cu asigurarea pentru ele a condițiilor penitenciarului pentru femei.

Spre deosebire de dispoziția de la alin.(2) art.7 al Legii cu privire la sistemul penitenciar, dispoziția enunțată mai sus e ajustată mai adecvat conținutului art.286 CP RM.

Aceasta deoarece enumără numai categoriile penitenciarelor în care se asigură executarea pedepsei cu închisoarea.

Prevederile art.225 al Codului de executare se referă la asigurarea securității personale a condamnaților:

- statul asigură securitatea personală a condamnaților (alin.(1));
- la apariția pericolului pentru securitatea personală a condamnatului, el este în drept să adreseze oricăreia dintre persoanele cu funcție de răspundere ale penitenciarului o cerere pentru asigurarea securității personale. În acest caz, persoana cu funcție de răspundere este obligată să întreprindă imediat măsuri pentru asigurarea securității personale a condamnatului, iar, după caz, și măsuri de protecție din partea statului (alin.(2));
- administrația penitenciarului întreprinde măsurile de rigoare în vederea înlăturării pericolului pentru securitatea personală a condamnatului (alin.(3)).

În lumina acestor prevederi, se poate afirma că neîntreprinderea sau întreprinderea defectuoasă a măsurilor de asigurare a securității personale a condamnaților contribuie într-o anumită măsură la săvîrșirea infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM.

Dacă art.225 al Codului de executare privește cauzele săvîrșirii acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor, atunci art.242 al Codului de executare se referă la efectele săvîrșirii, printre altele, a acestor acțiuni: „În cazul opunerii de către condamnați a rezistenței, nesupunerii cerințelor legale și întemeiate ale personalului sistemului penitenciar, participării la tulburări de masă, luării de ostacii, atacării altor persoane sau săvîrșirii unor alte acțiuni social periculoase, în cazul evadării sau reținerii evadaților din penitenciar, precum și în scopul prevenirii pricinuirii de către condamnați celor din jur sau sieși a unor daune, pot fi aplicate forța fizică, mijloacele speciale și arma de foc”.

În fine, Codul de executare, spre deosebire de Codul de executare a sancțiunilor de drept penal, cuprinde, în art.264, lista abaterilor disciplinare săvîrșite de condamnați:

- a) prezența în zone interzise sau la ore nepermise în anumite zone din penitenciar ori nerespectarea orei de revenire în penitenciar;
- b) tulburarea în orice mod a programelor socioeducative care se derulează în penitenciar;
- c) procurarea sau deținerea de bani, bunuri sau alte valori în alte condiții decît cele prevăzute de lege;
- d) nerespectarea normelor de igienă colectivă sau individuală;
- e) comunicarea cu exteriorul în alte condiții și prin alte mijloace decît cele prevăzute de lege;
- f) utilizarea în alte condiții decît cele prevăzute de lege a bunurilor puse la dispoziție de administrația penitenciarului;

g) nerespectarea oricărei obligații care revine persoanei condamnate la executarea pedepsei potrivit dispozițiilor Codului de executare, ale Statutului executării pedepsei de către condamnați și ale regulamentului de ordine interioară a penitenciarului după aducerea acestora la cunoștință potrivit art.228 al Codului de executare, dacă este de natură să aducă atingere ordinii sau siguranței penitenciarului.

Privitor, mai ales, la abaterea disciplinară prevăzută la lit.g), nu este clar criteriul de delimitare a acestora de infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM. Aceasta pentru că și săvârșirea infracțiunii în cauză presupune nerespectarea aceluiași obligații, fiind de natură să aducă atingere siguranței penitenciarului. În acest context pare potrivit punctul de vedere exprimat de A.V. Șcerbakov: pentru a califica acțiunile condamnatului ca acțiuni care dezorganizează activitatea penitenciarului, acțiunile lui trebuie să nu corespundă obligațiilor ce-i revin, precum și cerințelor regimului de deținere în penitenciare. În plus, aceste acțiuni trebuie să implice aplicarea violenței sau amenințarea cu violența. În caz contrar, se va aplica răspunderea pentru abaterea disciplinară.¹⁷

În principiu, susținem această opinie. Ea este aplicabilă condițiilor autohtone, cu o singură precizare: criteriul de delimitare, propus de A.V. Șcerbakov, este irelevant în cazul organizării de grupuri criminale sau participării active la asemenea grupuri, constituite în scopul terorizării condamnaților porniți pe calea corectării ori al săvârșirii atacurilor asupra administrației. Or, săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM în astfel de condiții nu presupune obligatoriu aplicarea violenței sau amenințarea cu violența. Indiferent, cu sau fără aplicarea violenței ori prin amenințarea cu violența, organizarea de grupuri criminale sau participarea activă la asemenea grupuri, constituite în scopurile menționate mai sus, nu pot atrage răspunderea disciplinară. În asemenea ipoteză, participația imprimă un grad prejudiciabil sporit celor săvârșite, astfel încât tocmai răspunderea penală se cere a fi antrenată.

În altă ordine de idei, menționăm că la 4.08.2005 a fost adoptată **Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la instituțiile penitenciare**, nr.826.¹⁸ În Anexa la acest act normativ sînt nominalizate instituțiile penitenciare subordonate Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției. Practic, oricare din ele poate fi numărată printre locurile de săvârșire a infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM:

- 1) penitenciarul nr.1 – Taraclia;
- 2) penitenciarul nr.2 – Lipcani;
- 3) penitenciarul nr.3 – Leova;
- 4) penitenciarul nr.4 – Cricova;
- 5) penitenciarul nr.5 – Cahul;
- 6) penitenciarul nr.6 – Soroca;
- 7) penitenciarul nr.7 – Rusca;

- 8) penitenciarul nr.8 – Bender;
- 9) penitenciarul nr.9 – Pruncul;
- 10) penitenciarul nr.10 – Goian;
- 11) penitenciarul nr.11 – Bălți;
- 12) penitenciarul nr.12 – Bender;
- 13) penitenciarul nr.13 – Chișinău;
- 14) penitenciarul nr.14 – Basarabeasca;
- 15) penitenciarul nr.15 – Cricova;
- 16) penitenciarul nr.16 – Pruncul;
- 17) penitenciarul nr.17 – Rezina;
- 18) penitenciarul nr.18 – Brănești;
- 19) penitenciarul nr.19 – Goian.

Nu putem face abstracție de faptul că pe segmentul de teritoriu al Republicii Moldova, care nu este controlat de autoritățile constituționale, funcționează alte instituții penitenciare:

- instituția de executare a pedepselor nr.1;
- instituția de executare a pedepselor nr.2;
- instituția de executare a pedepselor nr.3, incluzînd:
  - izolatorul de anchetă penală nr.2;
  - sectorul de executare a pedepselor de către femei;
  - colonia-așezare;
- închisoarea nr.1, incluzînd:
  - izolatorul de anchetă penală nr.1;
- instituția de reeducare.¹⁹

Art.286 CP RM ar trebui să se aplice și în condițiile unora din aceste instituții penitenciare. În realitate, se aplică art.318 „Dezorganizarea activității normale a instituțiilor care asigură izolarea de societate” din actul intitulat „Codul penal al Republicii Moldovenești Nistrene”.²⁰

Printre cele mai importante acte normative de sorginte execuțională penală se numără **Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați**, nr.583 din 26.05.2006.²¹ În contextul prezentului studiu ne interesează, de exemplu, definițiile unor noțiuni utilizate în art.286 CP RM, definiții formulate în pct.5 al Anexei nr.1 la acest act normativ:

- √ *condamnat* – persoana în privința căreia a rămas definitivă hotărîrea instanței de judecată, prin care aceasta a fost condamnată la o pedeapsă penală privativă de libertate;
- √ *penitenciar* (unitate penitenciară, instituție penitenciară) – instituție subordonată Departamentului Instituțiilor Penitenciare, în care, conform hotărîrii instanței de judecată, își execută pedeapsa privativă de libertate persoanele condamnate la închisoare și detențiune pe viață, precum și locurile de detenție provizorie pentru persoanele față de care a fost aplicată măsura arestului preventiv.

În alt context, în conformitate cu pct.9 al Anexei nr.1 la Hotărîrea Guvernului nr.583 din 26.05.2006, pedeapsa închisorii și detențiunii pe viață, stabilită prin hotărîrea

instanței de judecată, se execută, în condițiile prevăzute de art.72 CP RM, în penitenciare de tip deschis, semiînchis, închis, penitenciare pentru minori și penitenciare pentru femei, iar în caz de necesitate, pentru perioada acordării asistenței medicale specializate de staționar, și în spitale penitenciare.

Așadar, și în spitalele penitenciare este posibilă săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM. Aceasta deși o asemenea categorie de penitenciare nu este nominalizată în art.216 al Codului de executare.

În pct.89 al Anexei nr.1 la Hotărârea Guvernului nr.583 din 26.05.2006 sînt stabilite obligațiile deținuților, inclusiv ale condamnaților. Le vom specifica doar pe cele care comportă mai multă relevanță pentru investigația noastră:

- să respecte întocmai cerințele Codului de executare, ale Statutului executării pedepsei de către condamnați și ale altor acte normative ce reglementează detenția persoanei;
- să respecte regulile de comportare, programul zilei și regimul de deținere stabilit în penitenciar;
- să îndeplinească necondiționat cerințele legitime ale personalului penitenciar;
- să se abțină de la acțiuni sau activități care ar crea dificultăți la îndeplinirea obligațiilor de serviciu ale personalului penitenciar sau ale altor persoane;
- să se abțină de la acțiuni care ar înjosi demnitatea altor deținuți, a personalului penitenciar și a altor persoane.

În conformitate cu pct.90 al Anexei nr.1 la același act normativ, deținuților (inclusiv condamnaților) li se interzice, printre altele:

- îndemnarea altor deținuți la săvârșirea actelor de indisciplină;
- folosirea altor deținuți pentru servicii personale;
- crearea dificultăților personalului penitenciar, precum și altor persoane ce asigură ordinea de deținere, la îndeplinirea de către acestea a obligațiilor de serviciu;
- săvârșirea acțiunilor care amenință viața și sănătatea personală, precum și viața și sănătatea altor persoane;
- tatuarea lor și a altor persoane;
- organizarea grevelor, demonstrațiilor, altor acțiuni de masă fără permisiunea administrației penitenciare.

În Secțiunea a 12-a „Asigurarea securității deținuților” a Anexei nr.1 la Hotărârea Guvernului nr.583 din 26.05.2006 se dezvoltă prevederile art.225 al Codului de executare:

- personalul penitenciar este obligat să întreprindă imediat, la sesizare sau constatarea din oficiu, măsuri pentru asigurarea securității personale a deținuților (pct.129);

- administrația, în cazul în care a fost sesizată, poartă răspundere pentru neaplicarea măsurilor de rigoare în vederea înlăturării pericolului pentru securitatea personală a deținutului (pct.132) etc.

Sub aspectul examinării problemei privind victima infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM – mai exact, a problemei privind oportunitatea extinderii cercului de victime ale acestei infracțiuni – prezintă interes dispoziția de la pct.266 al Anexei nr.1 la actul normativ sus-menționat: „Instituțiile care asigură deținerea persoanelor pot fi vizitate de alte persoane cu permisiunea specială a șefului instituției ori a persoanelor cu funcție de răspundere ale organelor ierarhic superioare sau în baza hotărârii instanței de judecată...”

Trebuie de menționat că cadrul normativ execuțional penal îl formează nu numai actele normative naționale în materie, dar și actele normative internaționale cu caracter execuțional penal. Conform alin.(3) art.162 al Codului execuțional, legislația execuțională penală se aplică în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Printre asemenea acte normative internaționale se numără:

- **Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta;**
- **Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori;**
- **Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate etc.**

În acord cu scopul prezentului studiu, prezintă interes, de exemplu, definiția unor noțiuni formulate în compartimentul „Folosirea termenilor” din Anexa la Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 9.12.1988:²²

- √ *persoană deținută* – orice persoană privată de libertate individuală, fără ca aceasta să fie urmare a unei condamnări pentru vreo infracțiune;
- √ *persoană închisă* – orice persoană lipsită de libertate individuală ca urmare a unei condamnări pentru infracțiune.

Analiza acestor construcții terminologice va fi utilă în procesul de examinare a calităților victimei și subiectului infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM.

În altă privință, în legătură cu cercetarea laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM, atrag atenția unele prevederi din **Recomandarea nr.R(93)6 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la instituțiile penitenciare și aspectul criminogen de control asupra maladiilor transmisibile, inclusiv SIDA și probleme de sănătate înrudite în penitenciare**, adoptată la 18.10.1993:²³

- sancțiunile cu privire la transmiterea maladiilor transmisibile și HIV/SIDA trebuie prevăzute în contextul contravențiilor existente, iar instituția pentru procedurile penale trebuie să fie considerată drept extremă finală (pct.28);
- astfel de proceduri penale trebuie să aibă drept scop sancționarea celor care, în pofda informației și campaniilor de conștientizare în vederea prevenirii răspândirii HIV/SIDA, totuși au pus în pericol viețile, integritatea fizică sau sănătatea altora (pct.29).

Finalmente, prezintă interes unele dispoziții din **Recomandarea REC (2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la regulile penitenciare europene**, adoptată la 11.01.2006²⁴:

- Trebuie întreprinse măsuri care să asigure siguranța deținuților, a personalului din penitenciar și a vizitatorilor, care să reducă la minimum riscul de violență și de producere a unor evenimente ce ar putea reprezenta o amenințare pentru siguranță (pct.52.2);
- Legislația națională referitor la siguranță și sănătate trebuie aplicată în măsură egală și în penitenciare (pct.52.5).

În încheiere, vom consemna că cadrul juridic, legat de aplicarea răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM, se află într-o conexiune cu cadrul judiciar interpretativ vizînd răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor. Deloc întîmplător, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că condiția definirii clare prin lege a unei infracțiuni este îndeplinită atunci cînd individul poate să știe, pornind de la prevederea normei pertinente și, la nevoie, cu ajutorul interpretării ce-i este dată în jurisprudență, ce acte și omisiuni sînt de natură să-i angajeze răspunderea penală.²⁵

Cu această ocazie, menționăm că nu există o hotărîre explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova consacrată practicii de aplicare a răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM. În schimb, există Hotărîrea Plenului Judecătorei Supreme a URSS „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea instituțiilor de corectare prin muncă”, nr.10 din 21.07.1985 (cu modificările operate prin Hotărîrea Plenului Judecătorei Supreme a URSS, nr.1 din 2.03.1989).²⁶ În acest sens, **considerăm de o necesitate stringentă elaborarea proiectului unei hotărîri a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova consacrate practicii de aplicare a răspunderii penale pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor.**

Referințe:

¹ *A se vedea:* Л.П. Амелин, В.К. Пинчук, А.П. Романов. *Борьба с действиями, дезорганизующими работу ИТУ.* – Москва, 1963, p.8.

- ² Указ Президиума Верховного Совета СССР «О мерах по усилению борьбы с особо злостными проявлениями бандитизма среди заключенных в исправительно-трудовых лагерях» от 13 января 1953 г. // Ведомости Верховного Совета СССР, 1953, №3.
- ³ Указ Президиума Верховного Совета СССР «Об усилении борьбы с особо опасными преступлениями» от 5 мая 1961 г. // Ведомости Верховного Совета СССР, 1961, №19.
- ⁴ Указ Президиума Верховного Совета СССР от 18 мая 1961 г. о дополнении Закона СССР «Об уголовной ответственности за государственные преступления» от 25 декабря 1958 г. // Ведомости Верховного Совета СССР, 1961, №19.
- ⁵ Закон СССР «Об уголовной ответственности за государственные преступления» от 25 декабря 1958 г. // Ведомости Верховного Совета СССР, 1959, №1.
- ⁶ Вештиле Советулуй Супрем ал РССМ, 1961, №16.
- ⁷ *A se vedea:* C.Bulai. *Manual de drept penal. Partea Generală.* – București: ALL, 1997, p.86.
- ⁸ D.Bărcănescu. *Conținutul infracțiunii și principiul legalității.* – București: ALL Beck, 2005, p.17.
- ⁹ *Noul Cod penal comentat. Vol.I / Sub red. lui G.Antoniou.* – București: C.H. Beck, 2006, p.368.
- ¹⁰ *A se vedea:* А.В. Наумов. *Источники уголовного права // Уголовное право: новые идеи.* – Москва, 1994, p.18.
- ¹¹ *Российское уголовное право. Общая Часть / Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, В.С. Комиссарова, А.И. Рапога.* – Москва, 2003, p.33.
- ¹² Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1994, nr.1.
- ¹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.15.
- ¹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.74-75.
- ¹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.13-15.
- ¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.34-35.
- ¹⁷ *A se vedea:* А.В. Щербаков. *Уголовно-правовые и криминологические аспекты дезорганизации деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2007, p.15.
- ¹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.107-109.
- ¹⁹ ГСИН ПМР. Главная страница // www.guinpmr.narod.ru/main.htm
- ²⁰ Уголовный кодекс Приднестровской Молдавской Республики. – Тирасполь: Флотилия, 2005.
- ²¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.91-94.
- ²² Culegere de acte naționale și internaționale în domeniul penal. Vol.I // Revista de științe penale. – Supliment, 2007, p.81-88.
- ²³ Culegere de acte naționale și internaționale în domeniul penal. Vol.I // Revista de științe penale. – Supliment, 2007, p.260-264.
- ²⁴ Culegere de acte naționale și internaționale în domeniul penal. Vol.I // Revista de științe penale. – Supliment, 2007, p.332-353.
- ²⁵ Case of Kokkinakis versus Greece // hudoc.echr.coe.int
- ²⁶ Постановление Пленума Верховного Суда СССР «О судебной практике по делам об уголовной ответственности за действия, дезорганизующие работу исправительно-трудовых учреждений», №10 от 21 июля 1985 г. (с изменениями, внесенными Постановлением Пленума Верховного Суда СССР, №1 от 2 марта 1989 г.) // Сборник постановлений Пленумов Верховных Судов СССР и РСФСР (Российской Федерации) по уголовным делам. – Москва: Спарк, 2000, p.559.